

O'QUV-BILISH QOBILIYATLARINI DIAGNOSTIKA QILISH METODLARI VA ULARNING TURLARI

Xodjamqulov Umid Negmatovich

Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti

Pedagogika fakulteti “Umumiy pedagogika” kafedrası professori

Abdixodirova Go'zal Erali qizi

Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti

Pedagogika fakulteti “Umumiy pedagogika” kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20772427>

Annotatsiya

Mazkur maqolada o'quv-bilish qobiliyatlarini diagnostika qilishning nazariy asoslari, pedagogik va psixologik jihatlari, diagnostika metodlari hamda ularning turlari yoritilgan. Shuningdek, o'quvchilarning bilim olish jarayonidagi individual xususiyatlarini aniqlash, baholash va rivojlantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy diagnostik usullar tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilish faoliyatini samarali tashkil etish va ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: o'quv-bilish qobiliyati, diagnostika, pedagogik diagnostika, test, kuzatish, so'rovnoma, monitoring, baholash, kompetensiya, ta'lim sifati.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning asosiy maqsadi har tomonlama rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan va raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashdan iborat. Mazkur maqsadga erishishda o'quvchilarning o'quv-bilish qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirish muhim o'rin tutadi. Chunki har bir o'quvchi o'zining individual psixologik xususiyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlari va bilimlarni o'zlashtirish darajasi bilan boshqalardan farq qiladi.

O'quv-bilish qobiliyatlarini diagnostika qilish ta'lim jarayonining ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, u o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini, shuningdek, fikrlash, xotira, diqqat, tasavvur va ijodiy qobiliyatlarini aniqlash imkonini beradi. Diagnostika natijalari asosida ta'lim jarayoni individuallashtiriladi va o'quvchilarning rivojlanish istiqbollari belgilanadi.

O'QUV-BILISH QOBILIYATI TUSHUNCHASI

O'quv-bilish qobiliyati shaxsning bilimlarni egallash, qayta ishlash, saqlash va amaliyotda qo'llashga oid psixologik hamda intellektual imkoniyatlari majmuasidir.

O'quv-bilish qobiliyatining asosiy komponentlari quyidagilardan iborat:

- diqqat;
- xotira;
- tafakkur;
- nutq;
- tasavvur;
- ijodkorlik;
- mustaqil fikrlash;
- muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati.

Mazkur qobiliyatlar ta'lim jarayonida o'quvchilarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishiga xizmat qiladi.

PEDAGOGIK DIAGNOSTIKA TUSHUNCHASI

Pedagogik diagnostika — ta’lim oluvchilarning rivojlanish darajasi, bilimlari, qobiliyatlari va shaxsiy sifatlarini aniqlash, tahlil qilish hamda baholashga qaratilgan ilmiy-amaliy faoliyatdir.

Pedagogik diagnostikaning asosiy vazifalari:

1. O’quvchilarning mavjud bilim darajasini aniqlash.
2. Bilish faoliyatidagi qiyinchiliklarni aniqlash.
3. Individual yondashuvni ta’minlash.
4. Ta’lim sifatini nazorat qilish.
5. O’quvchilarning rivojlanish dinamikasini kuzatish.
6. Pedagogik faoliyat samaradorligini baholash.

O’QUV-BILISH QOBILIYATLARINI DIAGNOSTIKA QILISHNING MAQSAD VA VAZIFALARI

Diagnostikaning asosiy maqsadi o’quvchilarning o’quv faoliyatiga ta’sir etuvchi psixologik va pedagogik omillarni aniqlash hamda rivojlantirish choralarini ishlab chiqishdan iborat.

Asosiy vazifalari:

- bilimlarni o’zlashtirish darajasini aniqlash;
- qobiliyatlarni baholash;
- intellektual rivojlanish darajasini aniqlash;
- ta’limdagi muammolarni aniqlash;
- individual ta’lim strategiyalarini ishlab chiqish;
- rivojlantiruvchi ta’lim texnologiyalarini tanlash.

O’QUV-BILISH QOBILIYATLARINI DIAGNOSTIKA QILISH METODLARI

Pedagogik amaliyotda diagnostika qilishning turli metodlari qo’llaniladi.

1. Kuzatish metodi

Kuzatish eng qadimiy va samarali diagnostika metodlaridan biri hisoblanadi.

Afzalliklari:

- tabiiy sharoitda amalga oshiriladi;
- o’quvchi faoliyati bevosita o’rganiladi;
- qo’shimcha vositalar talab qilmaydi.

Misol

O’qituvchi dars davomida bir guruh o’quvchilarning faoliyatini kuzatadi va quyidagilarni qayd etadi:

Ko’rsatkich

Baholash

Savollarga javob berishi

Yuqori

Mustaqil ishlashi

O’rta

Diqqat darajasi

Yuqori

Guruh bilan ishlashi

Yaxshi

Natijada o’quvchining bilish faolligi haqida xulosa chiqariladi.

2. Suhbat metodi

Suhbat orqali o’quvchining fikrlashi, dunyoqarashi va bilim darajasi aniqlanadi.

Misol

O'qituvchi quyidagi savollarni beradi:

- Nima uchun Yer Quyosh atrofida aylanadi?
- Sizningcha, ekologik muammolar qanday oqibatlariga olib keladi?
- Muammoni hal qilishning qanday yo'llarini taklif qilasiz?

O'quvchining javoblari uning tahliliy fikrlash qobiliyatini baholashga yordam beradi.

3. Test metodi

Test diagnostikaning eng keng tarqalgan metodidir.

Test turlari:

- yopiq testlar;
- ochiq testlar;
- alternativ testlar;
- moslashtirish testlari;
- ijodiy testlar.

Misol

Savol: O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qachon qabul qilingan?

- A) 1990-yil
- B) 1991-yil
- C) 1992-yil
- D) 1993-yil

To'g'ri javob: C

Test natijalari bilim darajasini aniq ko'rsatadi.

4. So'rovnoma metodi

So'rovnoma o'quvchilarning qiziqishlari va motivatsiyasini aniqlash imkonini beradi.

Misol

1. Siz qaysi fanlarni ko'proq yoqtirasiz?
2. Dars tayyorlashga kuniga qancha vaqt sarflaysiz?
3. Mustaqil izlanishni yoqtirasizmi?

Natijalar o'quvchining o'quv motivatsiyasini baholashga yordam beradi.

5. Faoliyat mahsullarini tahlil qilish

O'quvchilarning yozma ishlari, loyihalari va ijodiy topshiriqlari o'rganiladi.

Misol

Insho yozish topshirig'i berilganda quyidagilar baholanadi:

- mazmun;
- mantiqiylik;
- ijodkorlik;
- savodxonlik;
- mustaqillik.

6. Eksperiment metodi

Eksperiment maxsus tashkil etilgan sharoitda o'quvchilarning qobiliyatlarini o'rganishga xizmat qiladi.

Misol

Bir guruhga an'anaviy usulda, ikkinchi guruhga interaktiv metod asosida dars o'tiladi.

Natijalar taqqoslanib, qaysi metod samaraliroq ekani aniqlanadi.

7. Psixologik diagnostika metodlari

Ushbu metodlar:

- intellektni;
 - xotirani;
 - diqqatni;
 - tafakkurni;
 - ijodkorlikni
- baholash uchun qo'llaniladi.

Misol

10 ta so'z o'qib eshittiriladi.

5 daqiqadan so'ng o'quvchidan eslab qolgan so'zlarni aytish so'raladi.

Natijalar xotira hajmini baholash imkonini beradi.

O'QUV-BILISH QOBILIYATLARI DIAGNOSTIKASINING TURLARI**Boshlang'ich diagnostika**

Ta'lim jarayonining boshida o'tkaziladi.

Maqsad:

- tayyorgarlik darajasini aniqlash;
- individual imkoniyatlarni baholash.

Joriy diagnostika

Dars jarayonida muntazam olib boriladi.

Maqsad:

- o'zlashtirish darajasini nazorat qilish;
- kamchiliklarni aniqlash.

Oraliq diagnostika

Ma'lum bir mavzu yoki bo'lim yakunida o'tkaziladi.

Maqsad:

- bilim va ko'nikmalarni baholash;
- keyingi bosqichga tayyorgarlikni aniqlash.

Yakuniy diagnostika

O'quv yili yoki kurs oxirida amalga oshiriladi.

Maqsad:

- umumiy natijalarni aniqlash;
- ta'lim samaradorligini baholash.

Kompleks diagnostika

Bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlarni birgalikda baholaydi.

U quyidagilarni qamrab oladi:

- bilim darajasi;
- intellektual rivojlanish;
- kommunikativ qobiliyat;
- ijodkorlik;
- motivatsiya.

ZAMONAVIY DIAGNOSTIKA TEXNOLOGIYALARI

Raqamli ta'limning rivojlanishi bilan diagnostika jarayoniga zamonaviy texnologiyalar kirib kelmoqda.

Ular:

- elektron test tizimlari;
- onlayn monitoring;

- sun'iy intellekt asosidagi baholash;
- elektron portfolio;
- adaptiv testlash tizimlari.

Misol

Google Forms yoki Moodle platformasi orqali o'tkazilgan test natijalari avtomatik tahlil qilinib, o'quvchilarning kuchli va zaif tomonlari aniqlanadi.

**O'QUV-BILISH QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA DIAGNOSTIKANING
AHAMIYATI**

Diagnostika:

- ta'lim sifatini oshiradi;
- individual yondashuvni ta'minlaydi;
- o'quvchilar imkoniyatlarini aniqlaydi;
- ta'limdagi bo'shliqlarni bartaraf etadi;
- ijodiy va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi.

Shuningdek, pedagogga ta'lim strategiyasini to'g'ri tanlash imkoniyatini yaratadi.

XULOSA

O'quv-bilish qobiliyatlarini diagnostika qilish zamonaviy ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Diagnostika yordamida o'quvchilarning bilim darajasi, qobiliyatlari va individual xususiyatlari aniqlanadi. Kuzatish, suhbat, test, so'rovnoma, eksperiment va psixologik diagnostika metodlari o'quvchilarning bilish faoliyatini chuqur o'rganish imkonini beradi. Diagnostika natijalari asosida ta'lim jarayonini takomillashtirish, individual yondashuvni amalga oshirish va ta'lim sifatini oshirish mumkin. Shuning uchun pedagogik diagnostika ta'lim samaradorligini ta'minlovchi muhim omillardan biri sifatida qaraladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2018.
2. Tolipov O'., Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2017.
3. Hasanboyeva O. va boshqalar. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
4. Nishonova Z.T., Alimuhammedov A. Pedagogik psixologiya. – Toshkent, 2019.
5. Davletshin M.G. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
6. Podlasiy I.P. Pedagogika. – Moskva, 2019.
7. Krutetskiy V.A. Psixologiya. – Moskva, 2018. Abdixodirova G.E. Pedagoglarning kreativlik imkoniyatlari va ularning tarkibiy asoslari.
8. Abdixodirova G.E. Musiqa ta'limida pedagogik yondashuvlar.
9. Abdixodirova G.E. Zamonaviy maktabda musiqa ta'limining ahamiyati.